

УДК [784:378.14]-057.845

Сметана О. – ст. викладач РДГУ

Формування музично-стильових уявлень у студентів вищих навчальних закладів у процесі вокальної підготовки (на матеріалі естрадної музики)

Однією з характерних ознак сучасного культурного життя України є розширення міжнародних контактів у сфері музичного мистецтва та художньої освіти. Нині звичним явищем є факт, що випускники вітчизняних мистецьких закладів підтверджують конкурентоспроможність фахової підготовки на європейському ринку праці. Вони є бажаними артистами в багатьох зарубіжних творчих колективах, працюють за контрактами в концертних установах різних країн і континентів. Водночас, українська молодь, згідно Болонської угоди, має можливість здобувати освіту як у вітчизняних, так і західноєвропейських навчальних закладах.

У таких умовах сучасна музична культура набуває особливих ознак, до яких можна віднести активне входження вітчизняного мистецтва у міжнародну художню і освітню практику, а також збагачення стильової різноманітності музичного виконавства та його удосконалення. Це викликає необхідність оновлення сучасного виконавства у контексті аналізу й порівняння багатоманітних музично-стильових та мовних інтерпретацій вокальних жанрів. А тому перед музичною наукою постають як загальноестетичні проблеми, так і питання науково-методичного забезпечення навчального процесу відповідно до сучасних вимог та традицій світового виконавського мистецтва.

Музичне життя кінця ХХ – початку ХХІ століття виявляє найбагатшу панораму функціонування різновидів музичних жанрів. Те, що раніше здавалось другорядним і не включалось до головного пласта музичної культури України, сьогодні прорвалось на поверхню. Не можна не помітити, як збагатився музично-стильовий, „жанровий фонд” мистецтва у порівнянні з відносно недавнім минулим.

Чим глибша обізнаність особистості у просторі стильової багатогранності світової культури, чим ширший її естетичний досвід, тим легше їй врахувати історично зумовлені особливості культурного розвитку і відчутти неповторну своєрідність генокоду того чи іншого соціально-історичного прошарку. Необхідно наголосити, що для музиканта-виконавця вищеназвана якість є надзвичайно важливою у його професійній діяльності, оскільки концертний репертуар зазвичай вміщує твори різних жанрів і стильових засад.

У професійному становленні студента-вокаліста ВНЗ актуальності набуває досвід осягнення та інтерпретації музичних творів. Один із напрямів педагогічного пошуку вирішення проблеми адекватного та цілісного пізнання музично-культурної спадщини пов'язаний з використанням у навчальному процесі художньо-когнітивних можливостей стильового підходу. У науковій літературі стиль розглядається як „генотип культури” (Ю.Борев), „цілісна модель світосприйняття” (В.Медушевський), „особистість, що виражається в музичних звуках” (Є.Назайкінський). Ідея пізнання сутності музичних явищ крізь призму феномену стилю ґрунтується на теоріях фундаторів стилезнавства (Б.Асаф'єв, М.Михайлов, Б.Яворський), що визначають стиль як вияв специфіки музичного мислення, а вивчення принципів організації творчого мислення композитора вважають ключем до осягнення змісту музичного твору.

Проблема взаємозумовленості композиторського та виконавського стилів набула багатоаспектового висвітлення в науково-методичній літературі, ставши однією з головних в інструментально-виконавській інтерпретації.

Важливість досвіду інтерпретації музики різних епох для професійної діяльності майбутніх викладачів вокалу актуалізує значущість стильових засад у вокально-виконавській підготовці студентів ВНЗ. Проте, в галузі музично-педагогічної освіти дослідницький пошук вчених з означеної проблеми представлений лише окремими працями щодо виконавського стилю (В.Антонюк), розвитку музично-стильового досвіду школярів (М.Красильникова, О.Критська), стильового аналізу твору як засобу естетичного виховання (О.Рябініна). Найповніше проблема реалізації художньо-пізнавальних властивостей стилю розглядається в роботі В.Буцак [3; 4], де досліджуються питання вдосконалення фортепіанної підготовки на засадах історико-стильового підходу.

Незважаючи на глибину й теоретичну фундаментальність вивчення феномену стилю, визнання його пріоритетності у вокально-виконавській інтерпретації, до цього часу не має спеціальних досліджень, які б розкривали механізми усвідомлювання стильових явищ виконавцем, слухачем. Суперечність між необхідністю та браком способів формування музично-стильових уявлень у системі вокально-виконавської підготовки майбутніх викладачів вокалу визначила проблему даної статті.

За висновком психологів, уявлення, як результат минулого досвіду, відіграють важливу роль у пізнавальних процесах (І.Павлов). Рухливість уявлень (здатність до збагачення, трансформації) зумовлює їх значущість у творчій діяльності, зокрема, музичній (Б.Теплов) [8]. Істотного значення щодо з'ясування сутності музично-стильових уявлень мало визначення специфіки музичного мислення, що в науковій літературі розглядається як „мислення музично-образними уявленнями” (М.Михайлов) [7], а також можливості існування стилю у вигляді „більш або менш яскравих чуттєвих уявлень” (С.Шип) [9].

Дослідження сутності та структури музично-стильових уявлень, їх функціональних властивостей у навчально-пізнавальній діяльності, дали змогу розробити методику їх поетапного формування у процесі вокально-виконавської підготовки майбутніх фахівців естрадного жанру.

Проблема формування стильових уявлень майбутніх вокалістів-виконавців посідає особливе місце серед теоретичних досліджень естетичної науки. Спроби осмислити музично-стильову обізнаність як історико-мистецьку категорію, що має складну внутрішню понятійну структуру, робилися сучасними дослідниками неодноразово. Зокрема, В.Буцjak, О.Щербініна, В.Дряпіка розглядають зміст і складові музично-стильових уявлень у контексті розвитку художнього мислення особистості.

Сучасний музикознавець О.С. Булатова зазначає, що „...фантазія та уява – вирішальні моменти будь-якого мистецького процесу. Рівень розвитку уяви невід'ємно пов'язаний з творчою активністю особистості” [1; 117].

Уявлення – це відтворення в свідомості людини образів тих об'єктів (з природи суспільного життя, художньої творчості), які в даний момент не сприймаємо [5; 1008]. Внутрішньо або подумки (поза безпосереднім сприйманням) – побачити відому картину художника чи, скажімо, почути голос улюбленого співака або мелодію популярної пісні – все це також різні види нашого уявлення.

У процесі сприймання музичних творів часто важко провести межу між уявленням і уявою. Емоційні переживання, що виникають під час слухання музики, дають нашій уяві ніби початковий поштовх, а відтінки, конкретні образи і картини домальовує вже фантазія слухача. Це пояснюється тим, що безпредметних, абстрактних емоцій, емоцій поза конкретними обставинами, певними життєвими ситуаціями, що їх викликають, не існує.

Причини відмінності фантазії, різноманітності уявлень у сприйманні того ж самого музичного образу слід шукати насамперед у специфіці самої музики, мова якої не має ні конкретної значимості слів (як у літературі), ні наочної предметності зображеного (як в образотворчому мистецтві). Через це уява, фантазія в процесі музичного сприймання набувають активного творчого характеру.

Т.Нагорна зазначає, що „при музичному сприйманні не лише почуття збуджують діяльність уяви, а й навпаки, – образи уяви значно посилюють емоційне враження від музики, роблять його стійкішим і яскравішим; вони є багатим джерелом наших естетичних переживань. Ось чому людина без широкої творчої уяви, без фантазії певною мірою звужує своє розуміння музичного мистецтва” [6].

Музично-стильове уявлення – це утворений в результаті стиле-слухового та аналітичного досвіду і збережений в свідомості особистості образ музичних творів, яким притаманний певний спосіб інтонаційно-художнього вираження і відповідний вибір музичних засобів, зумовлений соціально-історичними та індивідуально-психологічними чинниками.

Виконуючи свою пізнавальну функцію, музика активно впливає не лише на почуття і уявлення, а й на думки людей. Саме тому процес пізнання музики не обмежується емоційними переживаннями, діяльністю уяви і фантазії. Він знаходить своє продовження в логічному (раціональному) мисленні.

Досліджуючи особливості слухомислення музиканта, Олена Бурська у статті „Виконавське осягнення музики” визначає, що у сучасній мистецькій практиці присутнє розмежування інтелектуальних та художньо-емоційних здібностей молодих музикантів” [2; 3]. Отже, дослідниця обґрунтовує принципи виховання музиканта, які „здатні забезпечити злиття обох феноменів у ємерджентне новоутворення, яке б зумовлювало високий ступінь виконавської компетенції та адекватність виконання молодих музикантів” [2].

Процес виконання твору є органічним злиттям внутрішніх процесів стилемислення з їх звуковою (реально акустичною) реалізацією.

Ладоритмічні та інтонаційно-мелосні „координати”, які сфокусовують слухорозумову увагу вокаліста-виконавця в музичній тканині, разом із тим розшаровують саме слухомислення на своєрідний слуховий фон і слухову думку.

Слухове тло є тривалим внутрішньо-слуховим уявленням, зміст якого – ладово детермінований рух музичної тканини, відчуття котрого підсилюється та забарвлюється переживанням її художніх, емоційно-духовних, стильових, тембро-динамічних особливостей. Емоційно-психологічна настройка на слухове тло зумовлює характер звучання та динаміку емоційних перетворень у музиці. На слуховому тлі розгортається графічне, конструктивне формування музично-стильової уяви. „Слухова думка, як механізм такого мислення, – на думку В.Буцяк, бере участь у процесах інтонування та фразування, керуючи та одночасно керуючись зоровими провідниками інтонування та фразування – клавіатурними образами (схемами)” [4].

Специфіка навчально-музичної діяльності студента, а згодом майбутнього викладача вимагає не тільки певного рівня сформованості музично-стильових уявлень, але й здатності до об'єктивної надбаних уявлень у педагогічній практиці. Професійна компетентність у цьому питанні передбачає володіння методами та прийомами формування стилевідповідного сприймання студентів, забезпечення культурологічного контексту навчального матеріалу, самостійного знаходження смислу і сутностей творів мистецтва різних епох та засобів їх розкриття перед аудиторією різної вікової категорії. Відповідно до цього, критерієм сформованості музично-стильових уявлень студентів визначено *спроможність педагогічної проєкції музично-стильових уявлень*. Його показниками виступили: уміння самостійної інтерпретації творів різної стильової належності, навички оперування стильовими аналогіями у процесі навчально-педагогічної діяльності, різноманітність способів транслювання музично-стильових уявлень.

Визначення даних критеріїв та показників забезпечило можливість ґрунтовного дослідження сформованості музично-стильових уявлень, виявлення особливостей їх становлення в свідомості студентів, перспектив формування, коригування та подальшого розвитку даних уявлень у процесі вокально-виконавської підготовки.

Для посилення оптимізації сучасного музично-педагогічного простору в контексті процесуального підходу виконання естрадно-джазових творів необхідно музично-стильове бачення музиканта-професіонала зміцнювати в руслі інноваційних аудіо та відео джерел. Крім того замінити традиційні форми роботи з сучасними естрадно-джазовими хоровими або ансамблевими колективами моделями іновативно-креативної практики, надаючи пріоритети відкритим джазово-хоровим репетиціям, джазово-хоровому сольфеджію з ритмічною імпровізацією, інструментальному виконавству на хорових заняттях, лекціям-концертам на базі джазових хорових колективів, об'єднаним конкурсам студентів-вокалістів та студентів-інструменталістів, музично-стильовому слуханню та порівняльному тестуванню музичних творів, джазовому музикуванню, імпровізаційно-ритмічній хореографії, участі в естрадно-джазових фестивалях та конкурсах, тематичним джазовим вечіркам, а також використовувати своєрідні елементи менестрельних інсценізацій та адаптовані хореографічні постановки як сценічний супровід до різностилістичних джазових творів.

Отже, така поліфункціональна практика студентів-вокалістів ВНЗ сприятиме формуванню музично-стильових орієнтирів мистецької молоді в умовах естрадно-вокальної освіти, основу якої склали б не лише репродуктивні методи навчання, що в цій педагогічній сфері є традиційними, але в першу чергу – перспективні інтерактивні методи роботи, що стимулюють ініціативу, самостійність, базову компетентність студента.

Диференційована сформованість музично-стильових уявлень допоможе збагатити тезаурусний рівень студентів-вокалістів естрадного жанру, набути рис цілеспрямованої активізації художньо-пізнавальної діяльності творчої молоді, накопичити досвід сприймання різної за стильовими ознаками музики, розвинути здатність до мистецько-стильових узагальнень і аналізу музичних творів, розширити фонд знання музичного матеріалу.

Джерельні приписи

1. **Булатова О.С.** Педагогический артисцизм: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений / О.С. Булатова. – М.: Academia, 2001. – 239с.
2. **Бурська О.** Виконавське осягнення музики / О.Бурська // Мистецтво і освіта, 2003. – № 4.
3. **Буцяк В.І.** Історико-стильовий принцип як основа осягнення специфіки музичної культури / В.І. Буцяк // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: Зб. наук. праць: наук. зап. РДГУ. – Вип. 5. – Рівне: РДГУ, 2000. – 255 с.
4. **Буцяк В.І.** Стильова компетентність як складова професійної майстерності музиканта / В.І. Буцяк // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: Зб. наук.праць: наук. зап. РДГУ. – Вип. 10. – Рівне: РДГУ, 2005. –139 с.
5. **Великий тлумачний словник сучасної української мови** / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТВ Перун, 2002. – 1440 с.
6. **Нагорная Т.В.** Развитие восприятия музыки на хоровых занятиях / Т.В. Нагорная // Муз. воспитание в школе. – Вып. 16. – М.: Музыка, 1985. – 91 с.
7. **Михайлов М.** Стиль в музыке / М.Михайлов. – Л.: Музыка, 1981. – 264 с.
8. **Теплов Б.М.** Избранные труды: В 2-х т. – Т. 1 / Б.М. Теплов. – М.: Педагогика, 1985. – 328 с.
9. **Шип С.В.** Музична форма від звуку до стилю: Навч. посібник / С.В. Шип. – К.: Заповіт, 1988. – 368 с.

Резюме

Диференційована сформованість музично-стильових уявлень допоможе збагатити тезаурусний рівень студентів-вокалістів естрадного жанру, набути рис цілеспрямованої активізації художньо-пізнавальної діяльності, накопичити досвід сприймання різної за стильовими ознаками музики, розвинути здатність до мистецько-стильових узагальнень і аналізу музичних творів, розширити фонд фактичного знання музичного матеріалу.

Ключові слова: музично-стильові уявлення, студенти-вокалісти, навчальний процес.

Summary

The formed of musically stylish presentations is differentiated will help to enrich the tezaurusniy level of students-vocalists of vaudeville genre, purchase the lines of purposeful activation of artistically cognitive activity, accumulate experience of perception of different after stylish signs music.

Key words: musically stylish presentations, students-vocalists, educational process.